

Alma Braziūnienė

BIBLIOFILIJĀ KAIP ASMENYBĖS RAIŠKA

Kazio Varnelio biblioteka

LIETUVOS
NACIONALINIS
MUZIEJUS
VILNIAUS
UNIVERSITETAS

q; pōtificis d
oratus: percepi
imenta tua r
er dī. In fel
larie officiū
ut de cōment
odem dīe Ego
i medio ecclesi
O L̄us qui
beati don
tui doctrin
nītare dign
tūs: ut eius
mpalibz nō d
et fācītūtū

UDK 090.1(474.5)(091)

Br-137

Knygos leidybą remė

Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direkcija
prie Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos

Kultūros rėmimo fondas

Recenzavo

prof. habil. dr. Egidijus Aleksandravičius
prof. habil. dr. Algirdas Gaižutis

Redaktorė Aldona Bendorienė
Dailininkas Eugenijus Karpavičius
Fotografas Kęstutis Stoškus

© Alma Braziūnienė, 2008

© Lietuvos nacionalinis muziejus, 2008

ISBN 978-9955-415-84-8

Alma Braziūnienė

BIBLIOFILIIJA
KAIP ASMENYBĖS
RAIŠKA

Kazio Varnelio biblioteka

LIETUVOS
NACIONALINIS
MUZIEJUS
•
VILNIAUS
UNIVERSITETAS

Turinys

Ivadas	7
Istoriografija	12
Bibliofilija ir asmenybė: abipusė kūryba	
Bibliofilija kaip kultūros fenomenas	21
Asmenybė bibliofilijos diskurse	45
Kazys Varnelis: bibliofilo tapsmo erdvė	67
Alsėdžiai: knygmylystės pradmenys	68
Kaunas: bibliofilinių poreikių formavimasis	80
Viena ir Vokietija: bibliofilijos traukos laukas	91
Čikaga ir Stokbridžas: bibliofilo brandos erdvėlaikis	101
Kazio Varnelio biblioteka kaip asmenybės atspindys	
Bibliotekos komplektavimas	119
Bibliotekos sandara	151
Sėnosios lietuviškos knygos ir lituanika	161
Bibliofilinių leidinių kolekcija	180
Biblioteka muziejiniu ir estetiniu aspektu	205
Bibliofilinės bibliotekos gyvybingumas	223
Pabaigos žodis	241
Bibliophily as Expression of Personality. Library of Kazys Varnelis. Summary	243
Šaltiniai ir literatūra	253
Santrumpos	264
Asmenvardžių rodyklė	265

Alexandro Guagninio *Europinės Sarmatijos* aprašymo
(Krokuva, 1578) skyriaus apie Lietuvą antraštinių puslapių

Ivadas

Meilė knygai, išskirtiniams žmonijos civilizacijos produktui, yra tūkstančius metų gyvuojantis fenomenas. Ivairiai laikotarpiais keitėsi jos raiškos formas, taip pat kaip ir jos subjekto – asmens (asmenybės) – gyvensenos raiška. Neslopsta tik pati knygos trauka. Ta trauka gali reikštis informaciniu, dvasiniu, intelektiniu, estetiniu, hedonistiniu ir kitaip asmens poreikiai. Taigi ir bibliofilia, kaip knygos meilė plačiausia egzistencine prasme, gali būti filosofijos, psichologijos, kultūrologijos, knygtyros ir kitų mokslo tyrimo objektas.

Bibliofilių tyrimai knygtyroje glaudžiai syja su asmeninių bibliotekų tyrimais. Šiandienos Lietuvos situacija tokia, kad ir pati bibliofilia, kaip asmens gyvensena bei kultūrinės veiklos forma, ir bibliofilių tyrimai tebéra slegiami sovietinio palikimo „kupros“: sovietinė kultūros ideologija šią sritį buvo paveikusi ypač smarkiai, o elitinė bibliofilia buvo bemaž sunaikinta. Šiandien, kai Vakarų kultūrologų dėmesys nuo elitinės kultūros, kaip nebe tokio aktualaus tyrimų objekto, vis labiau perkeliamas į kasdienybės kultūros problemas, Lietuvos padėtis išlieka kita: daugiau kaip pusšimtį sovietinių metų kultūros elitiškumas buvo neigiamas, natūralus elitinės kultūros funkcionavimas žlugdomas, tad ši istorinė aplinkybė verčia mokslininkus, taip pat ir knygtyrininkus, gręžtis kaip tik į elitinės kultūros apraiškas praeityje ir dabar, šitaip siekiant atkurti pilnatvišką savo valstybės kultūros vaizdą. Vadinas, bibliofilių tyrimai Lietuvoje yra savalaikiai ir būtini.

Šio darbo akstinas buvo tai, kad 1998 m. iš JAV į Vilnių sugrįžęs gyventi dailininkas Kazys Varnelis (g. 1917) kartu su muziejiniais istorinės grafikos, tapybos, skulptūros, baldų ir kitokiais rinkiniais bei savo paties dailės darbais parsigabeno ir apie 9,5 tūkstančio vienetų asmeninę biblioteką. Ispūdingas ne vien šios bibliotekos dydis. Iš kitų šiandienos Lietuvos asmeninių bibliotekų ją išskiria ryškus bibliofilinis jos pobūdis ir kokybė, iš karto atkreipusi knygtyrininkų dėmesį: biblioteka sukompaktuota iš aiškiai išreikštų vertingų kolekcijų (lituanikos, bibliofilinių leidinių, senosios kartografijos, dailės albumų ir kt.). Ir pats Varnelis laiko save bibliofilu, o jo bibliofilinės veiklos rezultatas – bibliofilinė biblioteka, įkūnijanti jos autoriaus – dailininko, pedagogo, kolekcinko, elitinio bibliofilo, plataus akiračio kultūrininko – interesus, yra netipiška XXI a. pradžios Lietuvos asmeninė biblioteka ir kaip tik todėl aktuali knygtyrai. Juoba kad istorija Lietuvos intelektualų asmeninėms bibliotekoms buvo negailestinga, daugumos jų likimas dažnai tragiškas, o šiandienos Lietuvos bibliofilinis gyvenimas dar tik pradeda atsikurti.

Šioje knygoje nagrinėjama bibliofilia kaip kultūros reiškinys ir asmenybė kaip to reiškinio subjektas. Atskleisti jų ivairiopą sąveiką, žiūrint, kaip

bibliofilija kuria asmenybę ir kaip, atvirkščiai, asmenybė kuria bibliofiliją, ir būtų šios knygos tikslas. Siekta ne tiek *prodyti*, kiek išskleisti, fenomenologiškai *parodyti* bibliotekos ir jos autoriaus bibliofilo asmenybės ryšį. Asmeninė biblioteka tiriama iš bibliofilijos pozicijų kaip bibliotekos savininko (autoriaus) refeksija, bibliofilo asmenybė ryškinama žvelgiant per kūrybos rezultatą – bibliofilinę biblioteką; kūrinys tiriamas matant jo autorium. Bibliofilinė biblioteka, kaip nebaigtinis, atviras kūrinys, lyg ir perša mintj apie paties kūrinio ir jo autoriaus susilejimą: Varnelis tuo pačiu metu yra ir savo kūrinio (bibliofilinės bibliotekos) autorius, ir jo personažas. Tiriamas fenomenas (biblioteka) veriasi tyréjui taip pat kaip ir pats jo autorius (tarsi to kūrinio dalis) – pats kuriantis biblioteką ir jos kuriamas. Asmenybės raiška skleidžiasi iš to kūrinio genezės, sandaros, vidinių ryšių, kitaip tariant, iš ontologinio sąryšingumo – viso to, kas sudaro bibliofilinės bibliotekos esmę (fenomenologinis subjekto ir objekto neatskiriamumas), nes pats kūrinys labiau nei bet kas kita (sakysim, psichologiniai asmenybės testai) liudija asmenybę. Todėl asmenybė čia traktuojama ne psichologiniu ar sociologiniu požiūriu, o kaip kūréjo asmenybė, ir ne tiek jos psichologiniu aspektu, kiek fenomenologiškai – kaip tam tikra kūrinio interpretacija (kūrinyje regint autoriaus buvimo ženklus). Tik suvokus patį kūrinį (biblioteką), aiškėja, kaip jį persmelkę bibliofilo asmenybės fluidai.

Atrodytų, jog fenomenologinė nuostata nepabréžti tradicijos, istorijos, kontekstinių ryšių galėtų būti neparanki Varnelio bibliotekos genezės tyrimui ar paties Varnelio bibliofilo tapsmo erdvės apibréžtimi. Vis dėlto ši nuostata yra veikiau pasergimoji, perspėjanti nesileisti į savitiklius pozityvistinius istorinio ar kitokio fono aprašinėjimus, tuo tarpu esminei fenomeno patirčiai, formuojančiai šį fenomeną, ji kaip tik reikšminga. „Tyrinėjant asmenybės fenomeninius aspektus, būtina matyti jų patirties formavimosi laiką ir erdvę; kiek įmanoma, ir sąlygas¹, – teigia Viktorija Daujotytė. Tokia nuostata vadovautasi rašant apie Varnelio asmenybės bibliofilinį tapsmą.

Bibliofilijos tyrimui ypač paranki fenomenologinė nuostata, jog kūrinys yra imanentiškas, t. y. reikalaujantis sutelkti dėmesio į jį patį kaip savipakankamą fenomeną. „Tekstas, turintis universalią pasaulio atvėrimo galią, suteikia savastį *ego*²“, – teigia Paulis Ricoeuras. Jeigu „tekstą“ čia suprasime plačiąja, semiotine, prasme, tuomet ši Ricoeuro nuostata tiks ir bibliofilinės bibliotekos traktuoti: tik nuo mūsų, t. y. nuo suvokėjo, priklauso tokios bibliotekos esmės „jžiūréjimas“. Pats „tekstas“, t. y. bibliofilinė biblioteka, naujaip atveria pasaulį ir taip įprasminta ir kūréja, ir kūrinį („suteikia savastį *ego*“). Teksto filosofijos klausimais taip pat remtasi Roland'o Barthes'o, Viktorijos Daujotytės veikalais ir platesniais kultūros filosofijos (Jeano Baudrillard'o, Jameso Cliffordo, José Ortegos y Gasseto, Cliffordo Geertzo, Vytauto Kavolio) darbais, meno filosofijos (Michailo

¹ Daujotytė, Viktorija. *Žmogus ir jo kalnas*. Vilnius, 2005, p. 21.

² Ricoeur, Paul. *Interpretacijos teorija: diskursas ir reikšmės perteklius*. Vilnius, 2000, p. 107.

Bachtino), asmenybės filosofijos (Emmanuelio Mounier), asmenybės psichologijos (Gordono Allporto, Alfredo Adlerio) bei asmenybės sociologijos (Anthony'o Giddenso) tyrinėjimais. Analizės modelis, grindžiamas tyrėjo ir analizės objekto dialogu, buvo parankus tuo, jog leido plačiai panaudoti bendraujant su bibliofilais sukauptą stebėjimo medžiagą – sakytinės istorijos (*oral history*) liudijimus. Taikyti nestruktūruotiemis kokybinio tyrimo metodams būdingi stebėjimo, giluminio interviu, žodinio aprašymo būdai.

Analizuojant Varnelio bibliotekos komplektavimo istoriją ir šios bibliotekos sandarą, telktasi tradiciniai knygotyros bei bibliotekininkystės moksłų kiekybiniai metodai ir jiems būdingi dokumentų analizės bei specifiniai knygotyriniai (bibliografinis, poligrafinis, proveniencinis) tyrimo būdai. Taigi bibliofilinės bibliotekos, kaip specifinio kūrybos rezultato, tyrimui taikyti ir kokybiniai, ir kiekybiniai metodai.

Knygoje taip pat analizuojamos kai kurios asmeninių bei viešųjų institucinių bibliotekų sąsajos ir skirtumų momentai (komplektavimo, fondų analizės, katalogavimo, knygų saugojimo ir kt.), tikslinamos kai kurių knygotyros terminų apibrėžtys ir vartosenos atvejai. I lietuvių knygotyros vartoseną jvardinami nauji Vakarų knygos kultūros reiškiniai ir sąvokos. Taigi neapeiti ir kai kurie platesni knygotyros ir bibliotekininkystės, muzeologijos, kultūrologijos sąsajų klausimai.

Monografijos šaltinius salygojo specifinė jos tema, tad jie grupuojami į bibliofilijos fenomeno ir į biblifilo asmenybės tyrimo šaltinius. Kadangi biblifilo asmenybės raišką daugiausia liudija pati bibliofilinė biblioteka, Varnelio bibliotekos knygos buvo vienas iš svarbiausių šio tyrimo šaltinių.

Archyviniai šaltiniai skirstomi į keletą grupių pagal jų saugojimo vietą. Didžiausią iš jų sudaro autorės nuo 1999 m. kauptas bendravimo su Varneliu užrašų ir garso įrašų archyvas (21 garsajuostė, 29 skaitmeninės garso bylos). Jame sukaupta ne tik nemažai faktografijos, bet ir medžiagos, leidžiančios įžvelgti paties Varnelio vertybines pasaulėžiūrines nuostatas, taip pat platesnio kultūrinio bei istorinio konteksto liudijimų (pasakojimai ir komentarai knygos meno, dailės, kultūros ir kitais klausimais). Autorės archyve yra radijo ir televizijos laidų bibliofilijos ar jai artimomis temomis įrašų, taip pat pokalbių su Vokietijoje gyvenančiu bibliofilu, vienu žymiausių Europos senosios kartografijos kolekcininku Tomaszu Niewodniczańskiu (g. 1933) garsajuostės.

Kita archyvinių šaltinių grupė – Kazio Varnelio namų-muziejaus (Lietuvos nacionalinio muziejaus filialo) archyvas. Daug tyrimui pravarčios medžiagos rasta 1950–1997 m. Varnelio korespondencijos rinkinyje. Laiškai ne tik rodo platų Varnelio bendravimą su kitais asmenimis, bet ir visapusiskai apibūdina ji kaip asmenybę. Ypatingos istorinės šaltiniotyriinės vertės turi Varnelio ir Lietuvos kultūros bei mokslo veikėjų (Jono Kubiliaus, Levo Vladimirovo, Vlado Žuko, Prano Gudyno, Stasio Ušinsko ir kitų) korespondencija, taip pat Varnelio susirašinėjimas su Povilu Reklaičiu, Žibuntu Mikšiu, Aleksandru Janta, Romanu

Umiastowskiu, kitais bibliofilais, kultūrininku Aleksiu Rannitu, įvairiomis knygų prekybos firmomis ir kt. Kaip tik ši korespondencija padėjo tirti Varnelio bibliotekos kilmę, nustatyti daugelio bibliotekos leidinių įsigijimo laiką ir vietą.

Nagrinėjant Varnelio bibliotekos komplektavimo istoriją naudingi buvo knygų prekybos firmų (*Alexander Hertz et Co., Wolfgang Brandes Buch- u. Kunstantiquariat, Reiss & Sohn* ir kt.), su kuriomis Varnelis palaikė ryšius kaupdamas savo biblioteką, katalogai. Kai kurie jų yra spausdinti, kiti dauginanti dauginimo aparatu. Daugelyje jų prie Varnelį sudominusių pozicijų yra rankraštiniai jo pastabų, padėjusių identifikuoti kai kuriuos leidinius. Pravartai buvo tame pačiame archyve saugoma Varnelio bibliotekos knygų priežiūros (restauravimo, įrišimo) archyvinė medžiaga (korespondencija, darbų sąmatos, informaciniai dokumentai), taip pat asmeniniame Varnelio archyve esami atsiskaitymo su knygų prekybos firmomis dokumentai, leidę patikslinti kai kurių leidinių įsigijimo datas ir aplinkybes.

Varnelio bibliotekos estetinio ir muziejinio aspekto bei apskritai Varnelio muziejaus istorijos tyrimams padėjo Varnelio asmeniniame archyve saugomi Čikagos ir Stokbridžo laikotarpio patalpų interjerų fotografijų albumai, dabartinio Kazio Varnelio namų-muziejaus eksponatų katalogas, 2001 m. sudarytas Žydrūno Mirinavičiaus (7 tomai). Varnelio bibliotekos bibliofilinių kolekcijų analizės šaltinis taip pat buvo šių kolekcijų katalogai: bibliofilinių leidinių katalogas, Čikagoje sudarytas Gabrielės Varneliénės, senųjų lietuviškų knygų ir lituanikos bei kartografijos katalogai, sudaryti šių eilučių autorės.

Tam tikros archyvinės medžiagos rasta kitų institucijų archyvuose: Lietuvos mokslo akademijos bibliotekoje (XXVII knygos mėgėjų draugijos archyvas), Vilniaus universiteto bibliotekoje (mainais Varneliui išsiųstų knygų sąrašai), Lietuvos centriniame valstybės (Telšių gimnazijos 1930–1931 m. dokumentai), Lietuvos valstybės istorijos archyve (tėvo Kazimiero Varnelio krikšto metrikų įrašai), Lietuvos literatūros ir meno archyve (Kauno meno mokyklos fondas) ir kt.

Bibliofilijos fenomeno ir Varnelio asmenybės tyrimo šaltinis taip pat buvo publikacijos periodinėje spaudoje (įvairių autoriorių straipsniai apie Varnelį ir jo kūrybą, paties Varnelio rašiniai periodiniuose leidiniuose *Karys, Lux Christi, Metmenys, Draugas, Kultūros barai, Gimtasis kraštas, Literatūra ir menas* ir kt., jo fotografijų ir dailės darbų reprodukcijos), šios temos žinyniniai ir informaciniai leidiniai, įvairiapusė publikuota mokslo tiriamoji, taip pat memuarinė ir kitokio pobūdžio literatūra.

Papildomu šaltiniu laikytini Varnelio bibliotekos knygų nuosavybės ženklai (ekslibrisai, antspaudai, rankrašiniai įrašai), padėję atsekti atskirų knygų likimus ir drauge patikslinti Varnelio bibliotekos kūrimo istoriją. Vis dėlto svarbiausias tyrimo šaltinis buvo pats autorės bendravimas su bibliofilu Varneiliu, leidęs autorei fenomenologiskai iš savęs matyti šio darbo problematiką.

Knygą sudaro dvi dalys. Pirmojoje nagrinėjami bibliofilijos, kaip kultūros fenomeno, ir asmenybės santykijų niuansai, ryškinamas asmenybės vaidmuo

bibliofilijoje ir aptariamas Varnelio bibliofilo asmenybės tapsmas. Tiriama, kas formavo Varnelio bibliofiliškumą, kokia buvo šio bibliofilo asmenybės tapsmo erdvė: kokios gyvenimo aplinkybės ir jvykiai lėmė Varnelio, kaip savito gyvenimo būdo adepto, asmenybės formavimąsi, kas jam darė didžiausią įtaką. Aiškinamasi, kiek pati asmenybė atvira priimti personifikacijos vyksmą, koks Varnelio, daugialypės plačiašakės asmenybės, pasaulis (pasaulėvoka, pasaulėžiūra ir pasaulėraiška).

Antroji dalis skiriama Kazio Varnelio bibliotekos, kaip jo bibliofilinės kūrybos materializuoto rezultato, analizei. Čia aiškinamasi, kaip, kokais būdais Varnelio biblioteka buvo kuriamā, kokie jos komplektavimo šaltiniai. Išanalizavus bibliotekos genezę, tiriama, koks tas bibliofilinis kūrinys yra: kokie rinkiniai ir kolekcijos išskirtini, kokia bibliotekos sandara (bibliotekos fondo daly, jų kiekis, rūšys, santykiai, išsidėstymas), nagrinėjama bibliotekos leidinių visuma ir pobūdis. Ši analizė – tam tikras vidinis bibliotekos pjūvis. Be to, dar domimasi, kaip biblioteka atrodo muziejiniu ir estetiniu požiūriu, kaip veikia dabar (išorinis bibliotekos pjūvis).

Rengiant knygą, neapsieita be geranoriškos pagalbos. Nuoširdžiai dėkoju Lietuvos nacionalinio muziejaus kolektyvui ir direktorei Birutei Kulnytei už idėjos išleisti knygą įgyvendinimą, prof. Domui Kaunui, pastūmėjusiam mane bibliofilijos link ir įdėmai stebėjusiam, kaip sekasi klaidžioti bibliofilijos labirintais, prof. Egidijui Aleksandravičiui, prof. Algirdui Gaižučiui, dr. Daivai Narbutienei, doc. Arvydui Pacevičiui, doc. Aušrai Navickienei, dr. Liucijai Cittavičiūtei, bibliofilui Gintautui Trumpiui – už vertingus patarimus ir paskatą. Ačiū artimiesiems, palaikiusiems mane šiame darbe. O labiausiai ačiū – Mokytojui profesoriui Kaziui Varneliui ir jo mielai žmonai Gabrielei, įvedusiems mane į nuostabų bibliofilijos pasaulį.

Autorė

Istoriografija

Bibliofilijos literatūra apskritai yra labai plati. Šia tematika parašyta daug visomis pagrindinėmis pasaulio kalbomis. Bet dauguma tokų publikacijų dažniausiai neperžengia mokslinės literatūros slenksčio, lieka populiarios, memuarų ar panašios literatūros lygmens, be to, dažniausiai jas rašo patys bibliofilai, t. y. bibliofilijos problemos nėra objektyvizuotos, pakylėtos į teorinių mokslo tiriamajį lygį.

Traktuojant bibliofiliją kaip vieną iš knygatyros sričių (tokios koncepcijos laikosi šiuolaikiniai lenkų, vokiečių, rusų, lietuvių knygatyros mokyklų atstovai), atsiveria gali mybės terti bibliofiliją ne tik kaip psichologinį ir visuomeninį kultūros reiškinį, bet ir kaip vieną iš knygos kultūros raiškos formų. Šia prasme bibliofiliją kaip kultūros reiškinį daugiausia yra tyrė ir daugiausia šios srities teorinėje plotmeje yra nuveikę rusų bibliofilijos teoretikai. Iki šiol tebéra aktualiis XX a. trečiojo dešimtmečio Michailo Kufajev (1888–1948) knygatyros veikalai (*Проблемы философии книги*, 1924; *Книга в процессе обищения*, 1927; *Библиофилия и библиомания*, 1927). Jau tuomet Kufajevas buvo suformulavęs ir apibrėžęs bibliofilijos, kaip kultūros reiškinio, funkcijas, vienas pirmųjų ēmęsis terti bibliofilijos psichologijos aspektą. Tiesa, aiškindamas vadinančią „psichofiziologiją“, Kufajevas pasidavė tuo metu populiariai biheviorizmo teorijai: Ivano Pavlovo mokymą apie refleksus jis bandė pritaikyti ir bibliofilijos psichologijos tyrimui (kolekcionavimo aistrą grindė „tikslo refleksu“). Nepaisant šių nuklydių, Kufajevų darbai bibliofilijos psichologijos srityje iki šiol tebéra nepralenkti.

XX a. antrojoje pusėje Sovietų Sajungoje susiformavo bibliofilijos, kaip knygos kultūros su jos hierarchine vertybų skale reiškimosi formos, koncepcija. Ji buvo išplėtota Villio Petrickio, Levo Klimanovo, Michailo Petrovo, Marko Raco, Olego Lasunkio, Boriso Poiznerio ir kitų rusų bibliofilijos teoretikų veikaluose. Visi jie yra nurodę reikšmingą bibliofilijos vietą knygos kultūroje. Kaip tik Petrickio teoriniuose darbuose išryškintas bibliofilijos, kaip kūrybinės veiklos rūšies, konceptas, iškelta kultūrinės ekologinės bibliofilijos funkcijos svarba. Reikšminga tebéra Klimanovo ir Petrovo studija *Bibliofilijos fomenas*; joje pabrėžtas knygos bibliofilinės vertės specifišumas, suformuluota knygos bibliofilinės reikšmės lygmenų hierarchijos teorija³. Nors sovietiniu

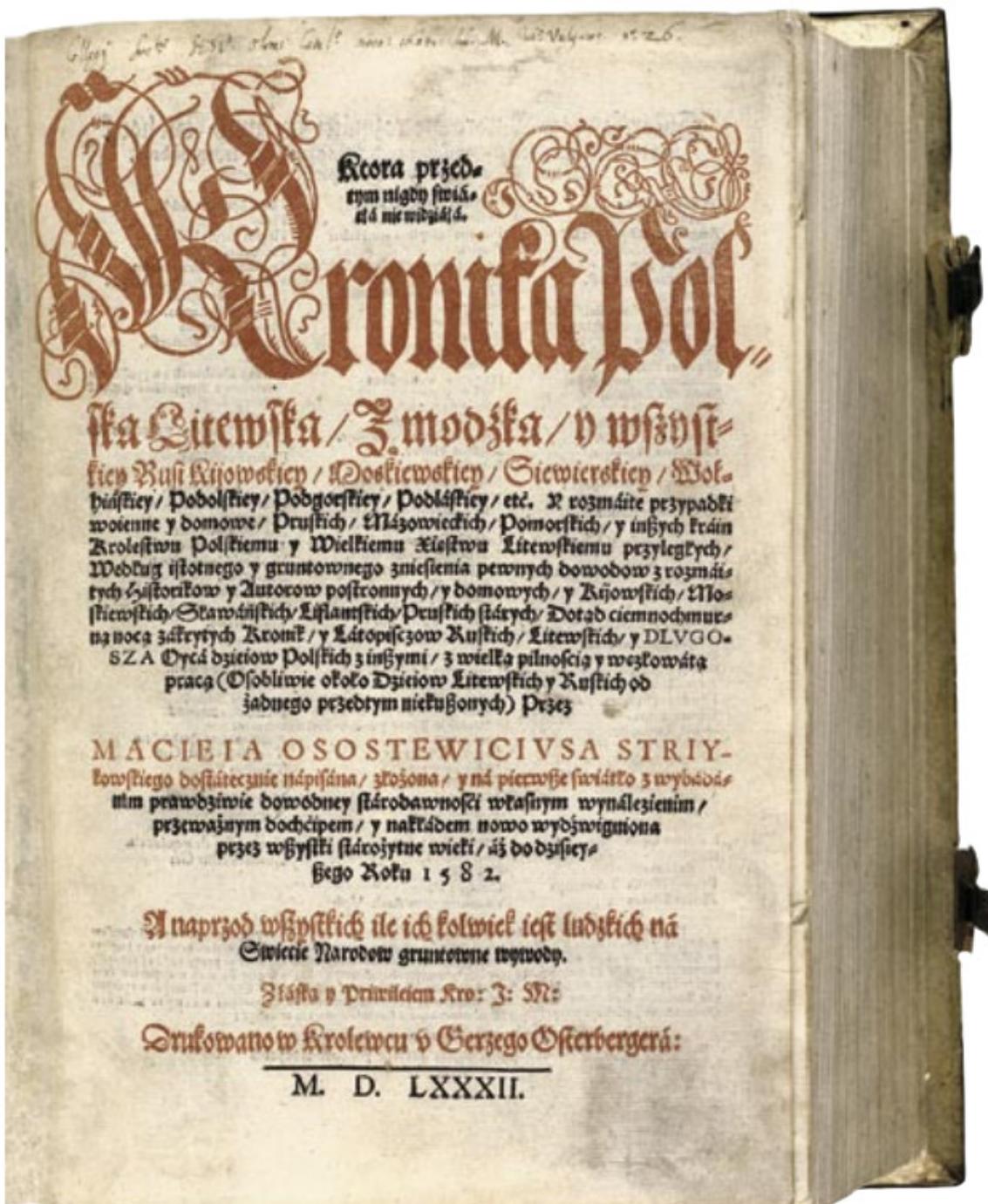
³ Климанов, А. Г.; Петров, М. Т. Феномен библиофильства. *Книга: исследование и материалы*. Москва, 1983, сб. 46, с. 155–169. Nuoseklų ir tolygų dėmesį bibliofilijos teorijai rodo ir tai, jog Rusijos mokslių akademijos mokslo darbų *Книга: исследование и материалы* vienos skyrius nuo 1959 m. iki dabar yra skirtas bibliofilijai. Nuo 1987 m. Rusijos mokslių akademijoje Sankt Peterburge kas dveji metai rengiamos tarptautinės moksliinės konferencijos *Aktualios bibliofilijos teorijos*

Kazio Varnelio biblioteka kaip asmenybės atspindys

Bibliotekos komplektavimas	119
Bibliotekos sandara	151
Sėnosios lietuviškos knygos ir lituanika	161
Bibliofilinių leidinių kolekcija	180
Biblioteka muziejiniu ir estetiniu aspektu	205
Bibliofilinės bibliotekos gyvybingumas	223

Alberto Kojalavičius-Vijūko
Lietuvos istorijos pirmojo tomo
(Gdanskas, 1650) frontispis

Maciejus Stryjkowski's *Kronikos*
(Karaliaučius, 1582) antraštinis puslapis
ir autoriaus portretas p. 129

MATTIAS STRIICO
VIVS OSOSTEVICIVS C: S: Histor: &
Poeta: aetatis sue anno 34. salutiferi partus 1581.

Mattias Striico
Obituarium domini anno purum 59 annis.

XVI. Et striiculus dolo nelli morti occi/
Rerum q[uod] tunc uerat; i clementissimum neq[ue].

Dacien Scirkowski Osostevicius / sam o sobie y
przygrodach swoich w zwiedzeniu rozmaitych krajow Swiata.

Siel il pro potym cieniom nadzym Laskawo bedzie/
(Gdy kroga Cleto nici lat moich do przedzie)
OOC A dorosz wiecze nie byly nisnego synocza/
Witow isiem sie rani roosz gdsia me gnatydo cnoz/
W Scirkowicach: przedalem moich OSOSTEVICOW 3 lat damnych
Dziedziczym z Teriba Lelio od Pierunow flanturibz/
Vnus z Mariem radoszko rot Niedym herodusz/
A Phakos w Smiale Rybkiem zbo w Skopowym chodzil/
Naperiod m[eu] minie Bog dzileng moc swoda obkamz/
Gdy m[eu] dwi braci w dzialanstwie od sinatu wykamz/

XXX

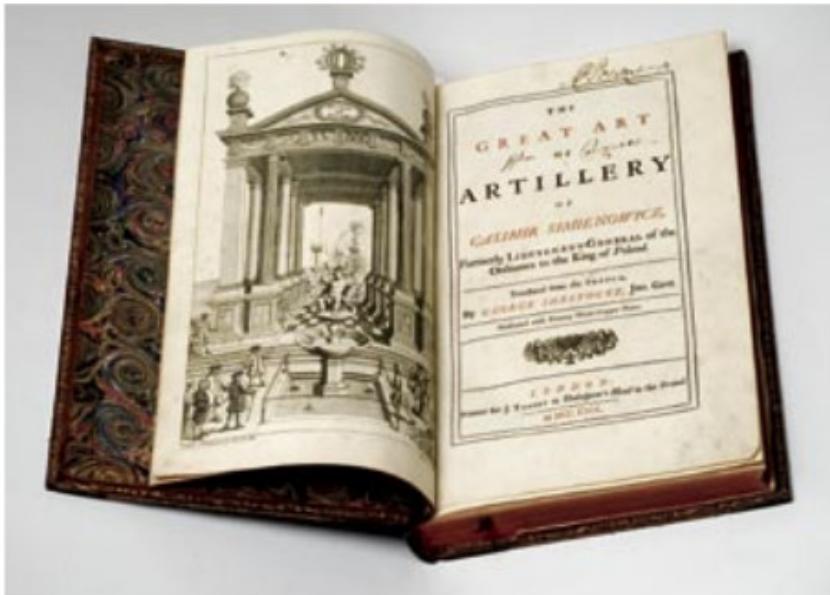
Genealogia Veteris
ad Pierunow/Talnow
Smale y Ojolow i Gora
bu Lelim wloszyc
z Pieronowem dzierzyn
cor Scirkowicach/
Rofolmec sit fir zo
calle y = wiecza
Mleczowicach mors
Fuc Sliwach Gidz
dzir rejszak i czlone
zdomiescia w m[eu]
Domy poszczony.

Scirkowic
Lelow

Christopho Hartknocho
Sen oji ir naujoji Prūsija...
(Frankfurtas prie Maino
ir Leipcigas, 1684) – viena
puošniausių iliustruotų
lituaninių kronikų.
Barokinis frontispisas
su autorius portretu

Kazimiero Semenavičiaus
Didžiojo artilerijos meno
angliškai laida (Londonas,
1729) – Lietuvoje retas
egzempliorius

Tokie knygų įsigijimo būdai kaip prenumerata (užsakymas) Varnelio tai-kyti formuojant bibliotekos informacinię parankinę dalį. Dar studijų Kauno dailės mokykloje laikais iš savo studentiškų finansinių resursų Varnelis prenumeravo *Lietuviškąją enciklopediją* (turėjo visus 9 tomos⁴⁷²). Gyvendamas Vokietijoje ir JAV, nuosekliai prenumeravo lietuvišką (*Aidai, Metmenys, Židinys* ir kt.) ir profesinę (dailės žurnalai *Arts Canada, Art International, Art in America, Art News, Art Forum* ir kt.) periodiką. Jų visi gerai įrišti komplektai ir da-bar yra Varnelio bibliotekoje. Varnelio archyve išlikę susirašinėjimas su įvairių žurnalų redakcijomis rodo, kaip nuosekliai ir atkakliai tai buvo daroma, kaip buvo ieškoma dezideratų. Dėl to periodika, regis, tokia neparanki ne vienam asmeninę biblioteką turinčiam (griozdiškas formatas, būtinybė įrišti, vietas stoka ir kt.), dabartinėje Varnelio bibliotekoje yra pavyzdingai sutvarkyta, tu-ri aiškią vietą.

Paveldėjimas, kaip vienas iš komplektavimo būdų, Varnelio bibliotekos istorijai visiškai nebūdingas. Kaip matėme nagrinėdami Varnelio bibliofilo taps-mą, valstiečiai tévai kokios nors didesnės, sūnui galimos perduoti bibliotekėlės sukaupę nebuvo, o galimybų šitaip įsigyti knygų iš kitų asmenų dėl jau nagri-nėtos istorinės situacijos taip pat nepasitaikė.

Kaip vienos kolekcijos komplektavimo mikromodelis, apibendrinta kolek-cijos kūrimo (pastangų, ieškojimų, sėkmų ir nesėkmų) iliustracija galėtų būti Kazimiero Semenavičiaus Didžiojo artilerijos meno visų laidų komplektavimo

472 Dabartinėje Varnelio bibliotekoje esami šios enciklopedijos tomai įsigyti gyvenant JAV.

Kazimiero Semenavičiaus *Didžiojo artilerijos meno*
(Amsterdamas, 1650) frontispisas, sukurtas paties autoriaus

yra „vienos epochos projekcija į kitos epochos adresatą“⁵⁸⁵. Taigi muziejai yra prisiėmę kumuliacinę (išsaugojimo) funkciją, tapę „istorijos saugyklomis“, kur kiekvienas muziejinius eksponatas, suėmęs savin tam tikrą istorinę informaciją, tampa komunikaciniu artefaktu. Tokios konцепcijos laikosi ir dauguma dabar Lietuvoje veikiančių muziejų.

Varnelio muziejus nėra ir memorialinis muziejus mūsų suprantama prasme, – nėra skirtas kokio nors asmens atminimui. Su memorialiniais muziejais jų sieja tik pats personalizacijos aspektas – tai iš tikrujų vieno asmens sukurtas (asmeninis) muziejus. Skirtingai nuo memorialinių muziejų, kurių misija – saugoti vieno ar kito mūsų kultūros istorijai svarbaus asmens atminimą, skleisti informaciją, tyrinėti ir kitaip aktualinti tai, kas syja su tuo asmeniu, Varnelio muziejus – atvirkščiai – yra muziejus ne apie asmenį (ne pačios personalijos), o jo kūrybos (taip pat muziejinės kūrybos) muziejus. Nors, žinoma, vieno asmens (Varnelio) kūrybos (ir meninės, ir muziejinės) muziejus negali neliudyti ir pačios asmenybės. Tik kūrėjo asmenybės paveikslas čia skleidžiasi ne tiesmukai per eksponatus, o ryškėja iš visos muziejaus visumos, kitaip tariant, yra suponuojamas kūrybos rezultato. Taip kūrėjus (asmeninis muziejus) imama liudyti ir kūrėją (muziejaus autorių).

Tad kokios teminės grupės (rinkiniai, kolekcijos) išskirtinos Varnelio muziejuje? Pagal Žydrūno Mirinavičiaus 2001 m. parengtą katalogą⁵⁸⁶, Varnelio muziejaus fondų sandara būtų tokia:

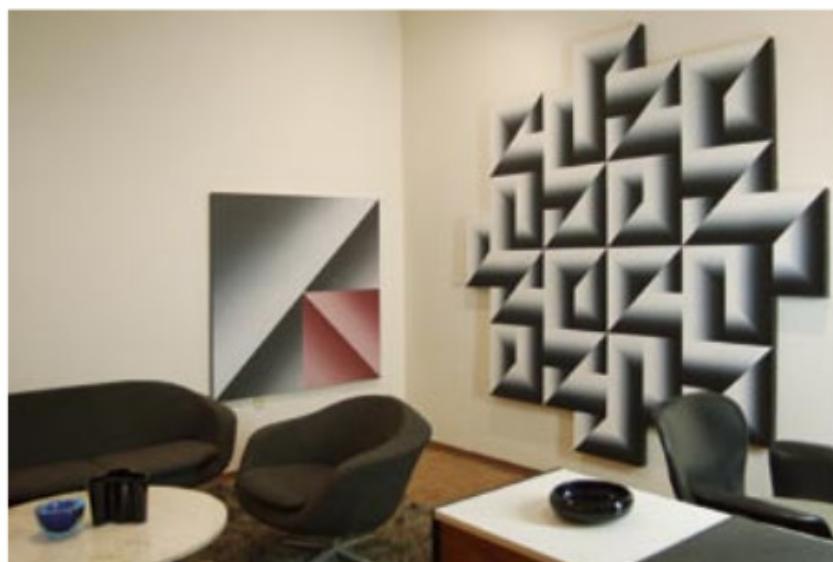
Kazio Varnelio namų-muziejaus fragmentas

⁵⁸⁵ Lūžys, Sigitas. Knigos muziejai ir krašto (regiono) kultūros paveldo aktualizavimas. *Knygotyra*, 2003, t. 40, p. 56.

⁵⁸⁶ Kazio Varnelio [muziejaus] kolekcija: [katalogas]. Sudarė Žydrūnas Mirinavičius. Vilnius, 2001. 7 t. KVNMA.

- Tapyba (nuo XV a. ankstyvojo italų renesanso tapybos ant lentos pavyzdžių iki XIX a. amerikiečių *Hudson River* mokyklos drobių).
- Grafika (XVII–XVIII a. LDK valdovų ir didikų portretai, istorinių mūšių scenos bei žymiu Vakarų Europos grafikos meistrų darbai, pavyzdžiui, Albrechto Dürerio, Giovanni'o Batistos Piranesi'o, Francesco Goya'os ir kt.).
- Skulptūra (daugiausia XVIII–XIX a. anglų ir prancūzų skulptorių, pavyzdžiui, Williamo Behneso, François Josepho Bosio, Francis'o Chantrey'o, Mathurino Moreau ir kt., taip pat amerikiečių skulptorių, pavyzdžiui, Frederico Remingtono, darbai).
- Baldai (Renesanso ir Baroko epochų, rokoko, ampyro, eklektikos, modernizmo baldai).
- Keramika (nuo italų majolikos iki XVIII–XIX a. porceliano statulėlių, tarp jų – Meiseno ir baltojo *biskvito* porceliano).
- Kita taikomoji dailė (XVI–XVIII a. žvakidės, kandeliabrai, įvairūs indai ir kt.).
- Orientika (tapyba ant ryžių popieriaus ir šilko, japonų kaligrafijos pavyzdžiai, kiñų vazos, senieji japonų medžio raižiniai ir kt.).
- Kazio Varnelio dailės darbai (tapyba, erdvinės konstrukcijos).

Iš viso muziejaus lankytojams 36 salėse rodoma 430 eksponatų (iš jų 140 – paties Varnelio kūriniai; 2003 m. duomenys; neįtraukti saugyklose esantys eksponatai). Bet išvardytosios teminės Varnelio muziejaus grupės (galimos eksponuoti kiekviena atskirai) iš esmės neatspindi tikrojo Varnelio muziejaus veido. Kai ką iš išvardytųjų kolekcijų ir rinkinių, Varnelio surinktų jam gyvenant JAV, būtų galima rasti ir kituose muziejuose, ypač užsienio. Lietuvoje, aišku,

Vienos iš salių vaizdas